

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hyvönen, Ari-Elmeri

Title: Onko sosiaalinen media alusta totuudenjälkeisyydelle?

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Valtiotieteellinen yhdistys

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Hyvönen, A.-E. Onko sosiaalinen media alusta totuudenjälkeisyydelle?. *Politiikasta*, (10.8.2020).
<https://politiikasta.fi/onko-sosiaalinen-media-alusta-totuudenjalkeisyydelle/>

Mikä? Arkisto Juttusarjat Videot Tapahtumat Podcastit Toimitus

Kirjoittajat Kirjoittajaohjeet Poliitikasta kouluissa [+ Suomi](#)

ONKO SOSIAALINEN MEDIA ALUSTA TOTUUDENJÄLKEISYYDELLE?

10.8.2020

📅 10.8.2020 👤 POLIITIKASTA LEHTI 📁 ARI-ELMERI HYVÖNEN, ARTIKKELIT 💬 2

Lukuaika: 7 min.

Sosiaalisesta mediasta on viimeisen vuosikymmenen aikana tullut julkisen keskustelun keskeinen alusta. Sen rakennetta ei kuitenkaan ohjaa huoli demokratiasta, vaan yksityinen voitontavoittelu. Osana muita poliittisia kehityskulkuja tämä ”julkisuuden rakennemuutos” uhkaa demokraattisen politiikan ennakkoehtoja, kuten faktoihin perustuvaa mielipiteenmuodostusta.

Sosiaalisen median poliittisista vaikutuksista on viime vuosina keskusteltu paljon. Eräs keskeinen näkökulma tähän kysymykseen on liittynyt siihen, millainen rooli sosiaalisella medially on ollut niin sanotun totuudenjälkeisen politiikan nousussa.

Totuus ja teknologia ovat omiaan herättämään vahvoja kantoja. Ajatusta totuudenjälkeisyydestä kritisoidaan usein sanomalla, ettei totuudella ole politiikassa koskaan mitään roolia ollutkaan. Viestintäteknologian kriitikko taas leimataan helposti menneeseen haikailevaksi luddiitiksi.

Teknologiat eivät ole itsenäisiä toimijoita, vaan saavat merkityksensä osana laajempaa poliittista ja taloudellista ympäristöään.

Ari-Elmeri Hyvönen

Ari-Elmeri Hyvönen on tutkijatohtori Jyväskylän yliopistossa. Hänen tutkimusintressejään ovat muun muassa politiikan ja kansainvälisten suhteiden teoria, totuuden rooli demokratiassa ja turvallisuuspolitiikka. Hyvönen on myös Poliitikasta-lehden toimituskunnan jäsen.

Selaa arkistoa

Arviot

demokratia

Euroopan unioni

populismi

Venäjä

Suomi

Retoriikka

Turvallisuuspolitiikka

Yhdysvallat

Tutkimus

Maahanmuutto

Yliopisto

Media

Eurooppa

ilmastonmuutos

Tasa-arvo

Terrorismi

Vaalianalyytit

Ranska

DocPoint

Uusimmat podcastit

”Solidaarisuuskien heikkenemisestä,...
TEPPO ESKELINEN

00:00

00:00

1. ”Solidaarisuuskien heikkenemise... 10:00

2. ”NBA:n poliittisuus, osa 1, 20.1.2020... 29:41

3. ”NBA:n poliittisuus osa 2, 20.1.2020... 34:18

4. ”Kuka kelpaa kansanedustajaksi?... 1:01:09

5. ”Poliittisia pistoja: suuri käsityöakti... 35:44

Sosiaalisella medialla on kuitenkin suuri merkitys todellisuutemme muokkaajana. Byung-Chul Han on [todennut](#) uuden median muokkaavan tiedostamattamme ”tapojamme toimia, havaita, tuntea, ajatella ja elää yhdessä”. Näin ollen sen vaikutus myös totuuden rooliin julkisessa tilassa on huomattava. Alusta alkaen on kuitenkin hyvä huomata, että teknologiat eivät ole itsenäisiä toimijoita, vaan saavat merkityksensä osana laajempaa poliittista ja taloudellista ympäristöään.

Kaikki julkaistut podcastimme löytyvät [omalta sivultaan](#).

Totuus ja politiikka

Puhtaan matemaattiset, filosofiset tai moraaliset totuudet (esimerkiksi ”kaikki ihmiset syntyvät tasavertaisina”) eivät ole totuudenjälkeisyyden ytimessä ideologisista ’totuuksista’ puhumattakaan. Sen sijaan empiiriset faktatotuudet muodostavat demokraattisen keskustelun eräänlaisen [’perusinfrastruktuurin’](#). Ymmärrän faktuaaliset totuudet Hannah Arendtia [seuraten](#) sellaiseksi ”brutaalin alkeelliseksi materiaaliksi”, jonka pohjalta mielipiteenmuodostus tulee mahdolliseksi – Saksa hyökkäsi Belgiaan vuonna 1914, eikä toisinpäin.

Demokratia on mielipiteisiin perustuva poliittinen järjestelmä. Mielipiteet taas ovat [tulkintoja](#) faktoista. Ilman faktoja niistä tulee ennakkoluuloja. Niinpä ”[mielipiteenvapaus on farssi ellei faktuaalista informaatiota voida taata ja erimielisyys koskee faktoja sinänsä](#)”. Faktojen tehtävänä on taata, että mielipiteet ovat näkökulmia johonkin jaettuun.

Demokratia on mielipiteisiin perustuva poliittinen järjestelmä. Mielipiteet taas ovat tulkintoja faktoista. Ilman faktoja niistä tulee ennakkoluuloja.

Totuudenjälkeisyydestä on esitetty iso joukko erilaisia tulkintoja. Omassa tutkimuksessani olen nojautunut kaksijakoiseen [määritelmään](#): totuudenjälkeisyydessä on kyse yhtäältä tietystä politikoinnin [tyylistä](#) ja toisaalta poliittisen keskustelun faktaperustan [rakenteellisesta](#) haurastumisesta.

Retorisesti totuudenjälkeisyys liittyy tyyliin, jota kutsun huolettomaksi tai piittaamattomaksi puheeksi (*careless speech*). Tarkoitin tällä puhetta, joka on piittaamaton paitsi faktoista sinänsä, myös laajemmin siitä jaetusta todellisuudesta, jonka ympärille demokraattinen politiikka rakentuu. Toisin kuin klassinen valhe, se ei peittele yksittäisiä tosiseikkoja, vaan pyrkii aktiivisesti tuhoamaan ajatuksen siitä, että totuudenmukaisuus voisi olla yksi niistä kriteereistä, joiden valossa mielipiteitä ja päätöksiä arvioidaan.

Totuudenjälkeisyyttä pitää lähestyä myös laajemmin demokraattisen keskustelun ja poliittisen päätöksenteon perusinfrastruktuurin murenemisen sekä viime vuosikymmenien poliittisten ja yhteiskunnallisten murrosten näkökulmasta.

#JulkisuudenRakennemuutos

Hyvän vertailukohdan viime vuosien politiikan ja median kehityskuluille tarjoaa Jürgen Habermasin vuonna 1962 julkaistu *Julkisuuden rakennemuutos – [ongelmistaan](#)* huolimatta. Habermasin historia kuvaa julkisen alueen uudelleensyntyä keskiajan jälkeen 1600-luvusta eteenpäin ”porvarillisenä julkisuutena”.

Poliittisen julkisuuden ytimessä on yksityishenkilöiden julkiseen toimintaan kohdistama kriittinen arviointi. Faktaperustaisen julkisen keskustelun ja objektiivisen median ideaali syntyi, kuten myös historiantutkija Sophia Rosenfeld **toteaa**, vasta tällaisen porvarillisen julkisuuden myötä, ja sitä tuki samaan aikaan noussut valistusaate.

Habermasille kriittisen keskustelun alustoina toimivat sanomalehtien palstat sekä kahviloiden, salonkien ja pöytäseurojen muodostat fyysiset tilat. Alun perin yksityisomistus suojeli niitä julkisen vallan otteelta. 1800-luvun lopulta alkaen kaupallistumisen ja taloudellisen keskittymisen myötä kuitenkin yksityinen omistus alkoi uhata kriittistä tehtävää.

Kun talouden lait tunkeutuivat julkisuuden piiriin, ”pohtiva keskustelu alkoikin vaihtua kulutukseen”. Sosiaalisen median ja totuudenjälkeisyyden juuret voidaankin jäljittää Habermasin (1962) kuvaamaan ”hömpän” nousuun, jossa

”uskollisuus todellisuudelle korvautuu vähin erin yhä helpommalla kulutettavuudella ja joka houkuttelee pikemmin rentoutumisärsykkeiden persoonattomaan kulutukseen kuin johtaa julkiseen järjenkäyttöön”.

Habermasin historian eräänlaisena jatko-osana voidaan lukea mediatutkija Neil Postmanin *Huvitamme itsemme hengiltä* (1985, suom. 1987). Postmanin huomio kiinnittyy erityisesti televisioon. Nopeutunut uutissykli, kaapelikanavien nousu Yhdysvalloissa ja ylipäätään ajatus uutistoimituksista liikevoiton lähteenä kiihdyttivät viihteen ja informaation yhteensulautumista, ja samalla faktaan, mielipiteen ja fiktion välisen eron hälvenemistä.

Orwellilaisen totuuden tukahduttamisen sijaan olisi syytä olla huolissaan huxleylaisesta ”totuuden hukkumisesta turhuuden mereen”.

Postmanille tämä tarkoitti, että orwellilaisen totuuden tukahduttamisen sijaan olisi syytä **olla huolissaan** huxleylaisesta ”totuuden hukkumisesta turhuuden mereen”. TV välineenä tapaa muuntaa kaiken viihteeksi.

Sekä Habermasin että Postmanin kritiikkiä yhdistää yleisön taantuminen passiiviseksi vastaanottajaksi. Tässä mielessä varhainen intoilu internetistä ja sen aktivoivasta vaikutuksesta on ymmärrettävää. Eikö ole parempi, että ihmiset etsivät itse tietoa kuin että he vain seuraisivat median asettamaa agenda?

Informaatiotarjonta ja sen ongelmat sosiaalisen median näkökulmasta

Olemme tottuneet ajattelemaan yhteiskunnallisia ongelmia niukkuuden näkökulmasta. Esimerkiksi luonnonresurssien osalta niukkuusnäkökulma onkin ehkä **keskeisempi** kuin koskaan. Samalla on huomattava, että informaation — ja monen muun kysymyksen — kohdalla ongelmat olisi nähtävä ennemminkin **yllettömyyden** (*excess*) näkökulmasta.

Sosiaalisen media toimii osana teknologista ympäristöä, jota määrittää informaation paljous ja tästä juontuva hajaannus. Koronakriisin aikainen julkinen keskustelu on tästä hyvä osoitus: keskenään ristiriitaista informaatiota on tarjolla lähes rajattomasti ja vakiintunutta tietoa vähän. Näin ollen sosiaalisen median keskustelua on leimannut informaatiomurusten taistelu, mikä on uhannut haudata selkeämmin poliittisen arvodebatin alle.

Sosiaalisen median kohdalla ongelmat tulisi nähdä niukkuuden sijaan ylettömyyden näkökulmasta.

Suodattaminen on tapa navigoida informaation ylenpalttisuudessa. Algoritmejä tutkinut Cathy O’Neil on **todennut**, että TV:n ja lehtien toimitukselliset päätökset ovat selviä, koska ne ovat kaikille samat. Ne muodostavat perustan keskustelulle. Sosiaalisen median uutisvirta tekee vastaavia ’toimituksellisia päätöksiä’ piilossa ja yksilöidymmin algoritmien perusteella. Tämä monimutkaistaa ajatusta siitä, että sosiaalisen median uutistarjonta mahdollistaisi ulkoapäin asetetusta agendasta vapautumisen.

Sosiaalisen median uutisvirralle altistuminen jäsentää todellisuuttamme. Jos algoritmit siis määrittävät, mitä kukin käyttäjä näkee, on mahdollista, että todellisuus jäsenyyt samankin poliittisen yhteisön jäsenille hyvin eri tavalla. Poliittiset toimijat voivat edistää tätä piirrettä esimerkiksi yksilötasolla kohdennetun mainosviestinnän eli mikrotargetoinnin avulla.

Esimerkiksi presidentti Donald Trumpin virkasyytekäsittelyn aikana tapahtumat väitetyesti **vaikuttivat** erilaisilta riippuen siitä, seurasi niitä suorana, esimerkiksi CNN:n välityksellä, vai sellaisen Facebook-tilin kautta, jonka ”tykkäykset” kohdistuivat yksinomaan republikaani- ja Trump-myönteisiin sivuihin.

Sosiaalinen media on nähtävä osana laajempaa ”**hybridiä mediajärjestelmää**”, jossa perinteiset ja uudet mediat muodostavat monimutkaisen kokonaisuuden. Esimerkiksi Harvardin yliopiston **tutkimuksen** mukaan Yhdysvaltain vuoden 2016 presidentinvaaleja edeltävänä aikana poliittisen spektrin oikealle laidalle syntyi mediaekosysteemi, joka oli lähes täysin eristäytynyt niin sanotusta valtavirtamediasta ja linkittyi vahvasti salaliittosivustoihin.

Oikeustieteen professori Cass Sunsteinin **huoli** demokratian kannalta keskeisten sattumanvaraisten kohtaamisten, jaettujen kokemusten ja jossain määrin yhtenevien todellisuuskäsitysten näivettymisestä vaikuttaakin perustellulta. Kuplautumisen todellisesta mittakaavasta ei ole vakiintunutta tutkimuksellista näkemystä, mutta polarisaatio ja keskenään ristiriitaiset **käsitykset** faktoista ja **todellisuudesta** ovat joka tapauksessa tunnustettu tosiasia.

Ongelma kytkeytyy isoilta osin nimenomaan siihen, että sosiaalisen median yhtiöt ovat liikeyrityksen logiikalla toimivia alustoja. Niiden tuote on **huomio**, jota mitataan ’sitoutumisilla’ eli **engagementillä**, mikä pitää sisällään esimerkiksi klikkaukset, katsomiskerrat, katsomiseen käytetyn ajan ja niin edelleen.

Ongelma kytkeytyy isoilta osin nimenomaan siihen, että sosiaalisen median yhtiöt ovat liikeyrityksen logiikalla toimivia alustoja. Niiden tuote on huomio.

Viime vuosina on käynyt selväksi, että esimerkiksi valeutiset, ovat erinomaisia **engagementin** lähteitä, samoin kuin viraalit **kertomukset** yksilöiden kokemuksista. Kaikki tunteita, erityisesti vihaa, herättävä onkin **kuumaa valuuttaa** **engagement-**markkinoilla. ”Piittaamaton puhe” palvelee näitä tarpeita hienosti. Julkisen toiminnan pohtiva arviointi puolestaan jää heikkoon asemaan.

Kuluttajan näkökulmasta sosiaalisen median uutisvirran pakonomaista päivittämistä on **verrattu** toistuvaan jääkaapin oven avaamiseen tutkiakseen löytyisikö sieltä sittenkin jotain hyvää. Ihminen, joka ’kuluttaa’ uutisvirtaa rentoutuakseen, saadakseen viihdettä, ei kuitenkaan välttämättä ole ideaalissa mielentilassa arvioimaan informaation totuudenmukaisuutta. Siksi esimerkiksi

meemikuvien muodossa liikkuva misinformaatio saatetaan niellä helposti kyseenalaistamatta sen uskottavuutta.

sosiaalinen median uutisvirta vaikuttaa vastaavan Adornon ja Horkheimerin kuvausta, jossa ”täsmäinformaatiosta ja uutuuttaan kiiltävistä huvituksista koostuva virta tekee ihmisistä nokkelia typeryksiä”.

Sunstein, joka muutoin kertoo ajattelevansa taloudesta uusklassisen Chicagon koulukunnan jalanjäljissä, toteaa informaation näkemisen tavallisena kuluttajatuotteena johtavan ”vakaviin ongelmiin”. Jaettujen kokemusten pohja katoaa Postmanin ”turhuuden mereen”. Sosiaalinen media antaa mahdollisuuden valita – tai valitsee puolestamme – uutislähtemme niin, että faktoihin luontaisesti kuuluva epämiellyttävyyden vähenee.

Kun samalla aktiivinen Googlen käyttö ruokkii luonnollista taipumustamme liioitella omaa tietämystä, ei ole ihme että sosiaalisen median uutisvirta vaikuttaa vastaavan Adornon ja Horkheimerin kuvausta, jossa ”täsmäinformaatiosta ja uutuuttaan kiiltävistä huvituksista koostuva virta tekee ihmisistä nokkelia typeryksiä”.

Totuudenpuhuminen vs. militantti nurkkakuntaisuus ja disinformaatio

Sosiaalista mediaa voidaan toki käyttää myös totuuden puhumiseen. Huomionarvoisia ovat erityisesti kampanjat, joita voitaisiin politiikantutkimuksen apulaisprofessori Lida Maxwellia seuraten kuvata ”kapinallisen totuuden” (*insurgent truth*) kertojiksi. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi #MeToo ja #BlackLivesMatter, jotka ovat onnistuneet tuomaan yhteiskunnan rakenteisiin liittyviä ongelmia osaksi julkista keskustelua.

Sosiaalisen median voidaankin ajatella avaavan mahdollisuuksia erilaisille ”vastajulkisuuksille”.

Samalla kuitenkin myös politiikan tutkija Saara Särmän termien ”Internetin alalaita”, asiaton ja erityisesti nais- ja vähemmistövihan määrittämä viestintä, vahvistuu.

Uhkana onkin, että ihmiset jakautuvat yhä selvemmin omiin keskenään vihamielisiin nurkkakuntiinsa, samaistaen totuuden omaan ryhmäänsä. Samalla valehtelu aletaan hyväksyä omalta viiteryhmältä, koska tosiasioiden vääristely voi hyvin palvella jotain korkeampaa päämäärää.

Sosiaalinen media mahdollistaa strategian, jossa omalta kannalta epämiellyttäviä faktoja ei pyritä piilottamaan, kuten perinteisesti on tehty. Sen sijaan esimerkiksi Breitbart Newsin perustajan Steve Bannonin strategiaa on kuvattu ”kilpailevien kertomusten lumivyöryllä hämmentämiseksi”, jonka tavoitteena on johdattaa osa yleisöstä hylkäämään ajatuksen siitä, että totuus olisi ylipäätään tiedettävissä. Konservatiivivaikuttaja Roger Stonen sanoin ”faktat ovat katsojan silmässä”.

Politiikan teoreetikot Cicerosta ja John Rawlsiin ovat varoittaneet väkivallan uhan kasvusta, mikäli poliittinen kiistely koskee ensisijaisesti totuutta.

Kokemusten eriytyminen vähentää keskinäistä kunnioitusta keskustelijoiden välillä. Ei ihme, että yksi merkittävämpiä sosiaalisen median ilmiöitä on Byung-Chul Hanin sanoin [paskamyrsky](#). Ongelmat eivät myöskään välttämättä jää vain puheen tasolle. Poliitiikan teoreetikot Cicerosta ja John Rawlsiin ovat varoittaneet [väkivallan uhan](#) kasvusta, mikäli poliittinen kiistely koskee ensisijaisesti totuutta.

Sosiaalisen median alustat ovat myös [alttiita](#) monenlaiselle [disinformaatiolle](#) ja erilaisille informaatiohäirinnän muodoille. Esimerkkeinä jälkimmäisestä voidaan mainita ”trollaaminen” ja ”piittamattoman puheen” kaltaisen viestinnän [strateginen](#) käyttö niin sisäpolitiikassa kuin ulkosuhteissakin. Erityisesti Twitterissä ihmisiä esiintyvien bottien eli tietokoneohjelmien rooli keskusteluissa tuo aivan oman kiertensä näihin [ongelmiin](#) ja haastaa monia vakiintuneita [oletuksia](#) poliittisesta keskustelusta.

Sosiaalisen median sääntely: yksityisyyden suojasta julkisuuden suojaan?

Sosiaalisen median suoria vaikutuksia politiikkaan on hankala osoittaa aukottomasti. Kuitenkin kuten oikeustieteen professori Thomas Wischmeyer on [todennut](#), rakennemuutoksen käsite ohjaa huomiota erilaisiin hajaantuneihin tapoihin, joilla sosiaalinen media muuttaa julkisen keskustelun tyyliä ja rakennetta.

Tällaista muutosta ei voi ymmärtää pelkän teknologian perusteella, vaan teknologiat saavat merkityksensä aina poliittisessa, yhteiskunnallisessa, taloudellisessa ja kulttuurillisessa yhteydessään. Myös maakohtaiset erot ovat huomattavia.

Mikäli demokraattisen debatin kytkeytyminen tosiasioihin halutaan jatkossa turvata, digitaalisten alustojen rooliin julkisina tiloina olisikin syytä kiinnittää jatkossa tarkempaa huomiota.

Olen tässä artikkelissa kuvannut riskejä, joita liittyy siihen, että keskeisen demokraattisen infrastruktuurin rakennetta ei ohjaa julkinen intressi, vaan yksityinen voitontavoittelu. Demokraattisen keskustelun alustoina *de facto* toimivien yritysten poliittinen ja oikeudellinen sääntely on toistaiseksi keskittynyt ensisijaisesti yksityisyyden suojaan. Hieman kärjistäen painopiste on ollut kuluttajan, ei kansalaisen roolissa.

Mikäli demokraattisen debatin kytkeytyminen tosiasioihin halutaan jatkossa turvata, digitaalisten alustojen rooliin julkisina tiloina olisikin syytä kiinnittää jatkossa tarkempaa huomiota. Yksityisyyden suojan lisäksi on huolehdittava ja suojattava julkisuutta.

Artikkeli on osa [Sosiaalinen media ja politiikka](#) -juttusarjaa.

Ari-Elmeri Hyvönen on tutkijatohtori Jyväskylän yliopistossa. Hänen tutkimusintressejään ovat muun muassa politiikan ja kansainvälisten suhteiden teoria, totuuden rooli demokratiassa ja turvallisuuspolitiikka. Hyvönen on myös [Poliitikasta-lehden](#) toimituskunnan jäsen.

Jaa tämä:

